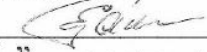

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Кафедра біології людини та імунології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри біології
людини та імунології, доцент
Гасюк О.М.

“ 21 ” серпня 2017 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.2.5 ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ ТА ВАЛЕОЛОГІЯ

для спеціальності: 035.01 Філологія (українська мова та література)

2017 – 2018 навчальний рік

Робоча програма з дисципліни «Вікова фізіологія та валеологія» для студентів

Збірник навчальних програм факультету біології, географії і екології. Напрямок підготовки 6.040102. Біологія*, спеціальності 7.04010401. Біологія*, 8.04010401. Біологія* / відп.редактор проф. О.Є. Ходосовцев. – Херсон: ХДУ, 2013. - 288 с.

Розробники (вказати авторів, їх посади, наукові ступені та вчені звання):

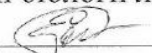
1. Головченко Ігор Валентинович, ст. викладач, к.б.н.

2. Запорожець Олена Петрівна, доцент, к. психол.н., доцент кафедри біології людини та імунології

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри біології людини та імунології

Протокол № 1 від "21" серпня 2017 року

Завідувач кафедри біології людини та імунології

(підпис)

доц. Гаснюк О.М.

(прізвище та ініціали)

♥ _____, 2017 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Нормативна (Дисципліни фундаментальної, природничо-наукової та загальноєкономічної підготовки)	
	Спеціальність		
Модулів – 2	035.01 Філологія (українська мова та література)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	
Загальна кількість годин - 90		Семестр	
		1,2-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3,6	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Лекції	
		18 год.	4
		Практичні, семінарські	
		14 год.	4
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		58 год.	82
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 55 %

для заочної форми навчання – 9 %

Мета і завдання навчальної дисципліни

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета курсу: навчити студентів основам вікової фізіології та валеології відповідно до концепції України про безперервне медико-санітарно-гігієнічне навчання населення, що передбачається програмами загальноосвітніх шкіл 5-9 класів за такими дисциплінами, як «Природознавство» та «Біологія».

Завдання курсу:

Теоретичні

- забезпечити теоретичне осмислення вікової анатомії, фізіології та валеології;
- сформулювати наукове мислення про особливості будови і функції організму дитини на різних етапах онтогенезу для дотримання норм і вимог, пропонуєваних до навчальної та виховної роботи в навчальних закладах.;
- розкрити майбутнім педагогам закономірності розвитку дітей у різні вікові періоди;
- підготувати їх до практичної роботи із застосування цих знань у навчанні дітей і підлітків, що мають патологію опорно-рухового апарата, слухового аналізатора та органів мови;
- озброїти студентів фізіолого-гігієнічними основами організації навчально-виховного процесу школи, режиму праці і відпочинку;
- показати необхідність медико-статевого виховання учнів;
- розкрити основні фактори ризику здоров'я підростаючого покоління.

Практичні

- розвивати вміння аналізувати конкретні ситуації, вирізняти завдання вікової анатомії і фізіології;
- сприяти формуванню організаторських умінь по складанню режиму праці та відпочинку учнів з урахуванням всіх вікових особливостей;
- сприяти організації самостійної роботи;
- розвинути вміння студентів працювати на лабораторних заняттях.

Набуті компетенції

ПРК 1. Демонструвати розуміння фундаментальних принципів буття людини, природи, суспільства.

ПРК 3. Ефективно спілкуватися в колективі, науково-навчальній, соціально-культурній та офіційно-ділових сферах; виступати перед аудиторією, брати участь у дискусіях, обстоювати власну думку (позицію), дотримуватися культури поведінки й мовленнєвого спілкування.

ПРА 2. Мати здатність організовувати процес свого навчання й самоосвіти.

ПРА 3. Мати здатність аналізувати соціально й особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на підставі сформованих ціннісних орієнтирів.

ПРА 4. Мати здатність організовувати, аналізувати, критично оцінювати, нести відповідальність за результати власної професійної діяльності.

Знання і розуміння:

- знати сучасні проблеми вікової анатомії, фізіології дітей та валеології;
- основи будови і функції людського тіла;
- основи охорони здоров'я дітей і підлітків;
- будову тканин та їх взаємовідношення в організмі;
- роботу систем органів по типу координованого прямого та зворотного зв'язку;
- основи повноцінного харчування;
- застосування теоретичних знань на практиці по складанню добового раціону харчування дітей і підлітків з урахуванням їхнього індивідуального статусу;
- питання загальної та особистої гігієни дітей і підлітків.

Застосування знань і розуміння:

- уміти здобувати нові знання, використовуючи сучасні інформаційні освітні технології;
- володіти навичками та методами соціально-педагогічної, навчально-виховної, розвиваючої, культурно-просвітньої, науково-методичної, організаційно-управлінської діяльності;
- виконувати основні види професійної діяльності педагога, вирішувати типові професійні завдання в освітніх установах;
- розуміти роль закономірностей вікової анатомії і фізіології в навчальному процесі для професійної діяльності педагогів;

- застосовувати отримані знання в області анатомії і фізіології дитини при організації навчально-виховної роботи;
- володіти методикою найпростіших експериментальних досліджень з вікової анатомії та фізіології;
- здійснювати диференційований підхід у рішенні педагогічних і навчально-виховних завдань залежно від індивідуальних особливостей організму дітей, ступеня їхньої шкільної зрілості, наявності відхилень у розвитку дитини;
- уміти застосовувати свої знання на практиці.

Програма навчальної дисципліни

Зміст дисципліни

Вступ. Загальні закономірності росту та розвитку організму. Введення в предмет «Вікова анатомія і фізіологія дітей та підлітків». Предмет і завдання вікової анатомії і фізіології. Значення вікової анатомії і фізіології для психології та педагогіки. Історія розвитку анатомії і фізіології як наук. Місце людини в природі. Анатомічна номенклатура.

Закономірності росту і розвитку організму. Вплив спадковості на розвиток організму. Організм як єдине ціле. Єдність організму і середовища. Гомеостаз і регуляція функцій в організмі.

Поняття росту та розвитку. Періоди розвитку організму. Ріст і пропорції тіла на різних етапах розвитку. Критичні (сенситивні) періоди життя дитини. Фізичний розвиток - важливий показник стану здоров'я та соціального благополуччя. Біологічна акселерація. Децелерація. Оцінка фізичного розвитку. Прикладне значення антропометричних досліджень. Комплексна діагностика рівня функціонального розвитку дитини.

Структурно-функціональні рівні організації організму. Фізіологія клітини та тканин. Збудливі тканини. Поняття про клітину і тканини. Поняття про органи, системи органів. Будова клітини і тканин.

Фізіологія клітини. Фізіологія тканин. Поняття про калі-натрієвий насос.

Збудливі тканини. Поняття про мембранний потенціал і потенціал дії. Основні характеристики збудливих тканин. Властивості збудливих тканин.

Вікові особливості розвитку нервової системи та вищої нервової діяльності. Фізіологія нервової системи, її вікові особливості. Загальний план будови та значення нервової системи. Нейрон - структурна одиниця нервової системи його основні властивості. Проведення збудження. Будова синапсу. Взаємодія процесів збудження і гальмування.

Поняття про подразники. Класифікація подразників. Рефлекс. Рефлекторна дуга.

Анатомія і фізіологія центральної нервової системи і її вікові особливості. Будова та функції спинного мозку і його вікові особливості. Будова та функції відділів головного мозку (довгастий міст, мозочок, середній мозок, проміжний). Будова і функції кори великих півкуль.

Інтегративна діяльність мозку. Аналітико-синтетична діяльність кори великих півкуль. Методи вивчення ВНД. Значення робіт І.М. Сеченова та І.П. Павлова у вивченні функцій кори головного мозку. Умовні та безумовні рефлекси і їхнє значення на різних вікових етапах. Механізм та умови, необхідні для утворення умовного рефлексу. Види умовних рефлексів.

Динамічний стереотип, як основа звичок і навичок. Шкідливі звички. Психологія шкідливих звичок.

Перша і друга сигнальна система. Індивідуально-типологічні особливості людини. Типи вищої нервової діяльності. Вікові особливості типів вищої нервової діяльності. Вчення І.П. Павлова про дві сигнальні системи дійсності. Вікові особливості взаємодії першої та другої сигнальної систем.

Становлення в процесі розвитку дитини сенсорних і моторних механізмів мовлення. Мовлення і її функції.

Поняття про типи ВНД. Властивості нервових процесів. Вікові особливості типів ВНД дитини за М.І. Красногорським. Пластичність типів ВНД. Дозрівання кори та характер корково-підкоркових взаємодій у різні вікові періоди дитини. Неврози.

Сенсорні системи організму. Вчення І.П. Павлова про аналізатори. Основні функції аналізаторів. Функціональне дозрівання сенсорних систем. Вікові особливості аналізаторів. Оптичні властивості ока. Гострота зору. Гігієна зору. Гігієнічні вимоги до освітлення шкільного приміщення. Вплив світла на організм дитини.

Орган слуху, його будова та розвиток. Периферичний, провідний та центральний відділи слухового аналізатора. Вплив шуму на організм дитини. Вікові особливості слухового аналізатору.

Будова та функції нюхового та смакового аналізаторів.

Будова шкіри. Шкіра як орган відчуття дотику, температури та болю. Шкірна та суглобово-м'язова рецепція. Вікові особливості шкірного аналізатора. Гігієна шкіри.

Анатомо-фізіологічні особливості систем організму на різних етапах онтогенезу. Загальні закономірності діяльності ендокринної системи на різних етапах онтогенезу.

Поняття про систему крові. Кров, її склад. Фізіологія внутрішнього середовища організму та вікові зміни її показників. Аналіз крові, як один з показників стану здоров'я. Імунітет, групи крові, переливання крові.

Будова серця. Властивості серцевого м'язу. Фази серцевого циклу. Регуляція серцевої діяльності. Вікові особливості системи кровообігу. Вікові особливості реакції серцево-судинної системи на фізичне навантаження. Фактори, що несприятливо діють на серце та судини.

Будова стінки трубчастих органів. Будова паренхіматозних органів.

Загальний план будови травної системи і її вікові особливості. Особливості травлення у різних відділах травної системи. Обмін речовин та енергії - основа процесу життєдіяльності організму. Вікові особливості травлення і харчування. Вікова динаміка енергетичного обміну. Поняття про раціональне харчування. Значення та цінність основних продуктів харчування. Гігієнічні вимоги до організації харчування дітей та підлітків. Калорійність харчування дітей та підлітків на добу. Профілактика шлунково-кишкових захворювань.

Вікові особливості органів дихання. Вікові зміни частоти та глибини дихання, дихальних рухів, життєвої ємності легенів, хвилинного обсягу дихання. Регуляція дихання та її вікові особливості. Мікроклімат.

Вікові особливості органів виділення. Нирки, їх топографія, форма та функціональне значення. Фіксація нирки. Ниркові ворота, ниркова пазуха. Зовнішня та внутрішня будова нирки. Нефрон-структурно-функціональна одиниця нирки. Процес сечоутворення. Сечоводи, сечовий міхур, сечівники.

Загальні анатомо-фізіологічні властивості ендокринних залоз. Зв'язок нервової та ендокринної систем. Класифікація ендокринних залоз. Будова та функції гіпофізу, епіфізу, щитоподібної та при щитоподібної залоз, тимусу, наднирників, підшлункової та статевих залоз. Гормони, їх властивості. Захворювання при гіпофункції або гіперфункції залози.

Закономірності онтогенетичного розвитку опорно-рухового апарата. Роль рухів у фізичному та психічному розвитку дітей і підлітків. Розвиток кісткової системи. Порушення опорно-рухового апарата в дітей і підлітків. Завдання, форми та засоби фізичного виховання.

Будова скелету руки пристосовно до праці. Будова скелету нижньої кінцівки у зв'язку із пристосуванням до прямоходіння. Вікові зміни скелету кінцівок. Плоскостопість і його гігієна.

Фізіологія м'язів. Механізм скорочення м'яза. Робота та сила м'яза. Міограма та її розшифрування. Стоплення м'язів.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	пр	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. <u>Закономірності росту та розвитку. Анатомо-фізіологічні особливості вісцеральних систем на різних вікових етапах. Розвиток опорно-рухового апарату в онтогенезі.</u>												
1. Предмет, завдання та методи вікової фізіології та шкільної гігієни. Організм як єдине ціле. Загальні закономірності росту та розвитку.	6	2	2			2						
2. Будова, функції та вікові особливості опорно-рухової системи. Порушення опорно-рухового апарату.	10	2	2			6						
3. Система органів дихання – будова, функції та вікові особливості.	10	2	2			6						
4. Будова та функціональні особливості системи крові, ССС, органів кровотворення та імунного захисту в онтогенезі.	10	2	2			6						
5. Травна система. Травлення у різних відділах травного тракту. Обмін речовин та енергії. Основи раціонального харчування.	8	2				6						
6. Органи виділення. Значення та будова сечовидільної системи. Шкіра.	6					6						
7. Статева система. Анатомо-фізіологічні особливості жіночого та чоловічого організму. Статеве дозрівання. Запліднення та розвиток зародка людини. Ознаки вагітності. Шкідливий вплив абортів. Спадкові, вроджені та статеві хвороби.	4					4						
Разом за змістовим модулем 1	54	10	8			36						

Змістовий модуль 2. <u>Будова, функціональне значення та вікові особливості регуляторних та сенсорних систем організму. Основи ВНД.</u>												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
8. Нервова регуляція функцій організму. Анатомія і фізіологія НС дітей. Основи ВНД. Неврози – причини, класифікація, профілактика. Стрес.	12	2	4			6						
9. Гуморальна регуляція функцій організму. Поняття про залози різного типу секреції.	8	2				6						
10. Поняття про сенсорні системи. Аналізатори. Будова, функції, вікові зміни та порушення зорового та слухового аналізаторів. Гігієна зору та слуху.	10	2	2			6						
11. Гігієна навчально-виховного процесу. Режим дня, стомлення, створення умов для ефективної діяльності учнів.	6	2				4						
Разом за змістовим модулем 2	36	8	6			22						
Усього годин	90	18	14			58						

ЗМІСТОВІ МОДУЛІ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

І семестр

Змістовий модуль 1. Закономірності росту та розвитку. Анатомо-фізіологічні особливості вісцеральних систем на різних вікових етапах. Розвиток опорно-рухового апарату в онтогенезі.

Лекційний модуль

<i>Тема лекції</i>	<i>Кількість годин</i>
Предмет, завдання та методи вікової фізіології та шкільної гігієни. Організм як єдине ціле. Загальні закономірності росту та розвитку. Поняття про здоров'я.	2 год.
Будова, функції та вікові особливості опорно-рухової системи. Порушення опорно-рухового апарату, методи їх визначення, лікування та профілактики. Гігієнічні вимоги до шкільного обладнання.	2 год.
Система органів дихання – будова, функції та вікові особливості. Гігієна дихання. Вплив паління на органи дихання.	2 год.
Будова та функціональні особливості системи крові, серцево-судинної системи, органів кровотворення та імунного захисту в онтогенезі. Профілактика серцево-судинних захворювань.	2 год.
Загальна характеристика системи травлення, вікові особливості її формування в процесі онтогенезу. Обмін речовин та енергії. Гігієнічні вимоги організації харчування.	2 год.

Практичний модуль

<i>Тема заняття</i>	<i>Кількість годин</i>
Методи визначення та оцінки фізичного розвитку школярів. Основи антропометрії. Оцінка стану здоров'я учня.	2 год.
Методи визначення порушень постави та виявлення плоскостопості. Динамометрія. Перша допомога під час нещасних випадків. Гігієнічні вимоги до шкільного обладнання.	2 год.
Дослідження функціональних показників зовнішнього дихання у дітей. Спірометрія. Гігієна дихання. Гігієнічні вимоги до повітряного середовища навчальних приміщень.	2 год.
Дослідження функціонального стану серцево-судинної системи. Визначення реакції ССС на дозоване навантаження. Кров'яний тиск та його основні особливості. Види кровотеч та перша допомога при них.	2 год.

Модуль самостійної роботи

<i>Тема заняття</i>	<i>Кількість годин</i>
Вікова періодизація, характеристика основних етапів розвитку дитини. Критичні періоди розвитку. Пропорції тіла, їх зміни на різних етапах онтогенезу. Прикладне значення антропометричних досліджень. Методи дослідження рівня фізичного розвитку. Техніка антропометрії. Оцінка фізичного розвитку методом стандартів, кореляції. Відпрацювання навичок оцінки фізичного розвитку методом індексів.	2 год.
Руховий режим учнів. Гіподинамія, її вплив на організм учнів. Роль педагогів і батьків у вихованні правильної постави. Порушення опорно-рухового апарату. Строки формування вигинів хребта. Методи визначення порушень постави (візуальні, пальпаторні, об'єктивні). Профілактика сколіозів. Методи визначення плоскостопості. Профілактика.	6 год.
Методики визначення функціональних показників дихання. Спірометрія. Визначення ЖЄЛ та ДЖЄЛ. Визначення необхідної кратності провітрювань	6 год.

в аудиторії. Гігієнічні вимоги до повітряного режиму аудиторії. Профілактика захворювань дихальної системи.	
Кров – плазма та формені елементи. Механізм зсідання крові. Поняття про імунний процес. Види імунітету. Групи крові людини за системою АВО, резус-фактор. Аналіз крові: ШОЕ, вміст гемоглобіну, лейкоцитарна формула. Формування імунітету у дітей. Недокрів'я у дітей та підлітків, його профілактика. Значення рухової активності для розвитку ССС. Захворювання ССС та причини їх виникнення. Реакція ССС на динамічне та статичне навантаження.	6 год.
Критерії повноцінності харчування. Захворювання, що викликані неправильним харчуванням. Вплив режиму харчування на засвоєння поживних речовин. Організація харчування школярів. Шляхи збереження вітамінів у їжі. Гігієна ротової порожнини.	6 год.
Значення сечовидільної системи. Будова нирки та нефрону. Механізм сечоутворення. Склад первинної та вторинної сечі. Вікові особливості нирок. Профілактика захворювань органів сечовиділення..	6 год.
Анатомо-фізіологічні особливості жіночого та чоловічого організму. Статеве дозрівання. Запліднення та розвиток зародка людини. Ознаки вагітності. Шкідливий вплив абортів. Спадкові, вроджені та статеві хвороби.	4 год.

Підсумкова тека: усний, письмовий, практичний, тестовий методи контролю.

Змістовий модуль 2. Будова, функціональне значення та вікові особливості регуляторних та сенсорних систем організму. Основи ВНД.

Лекційний модуль

<i>Тема лекції</i>	<i>Кількість годин</i>
Нервова регуляція функцій організму. Анатомія і фізіологія нервової системи дітей та її дозрівання в онтогенезі. Основи вищої нервової діяльності. Нейрофізіологічні основи поведінки.	2 год.
Гуморальна регуляція функцій організму. Поняття про залози різного типу секреції. Біологічно активні речовини та їх джерела. Загальні закономірності діяльності ендокринної системи на різних етапах онтогенезу.	2 год.
Поняття про сенсорні системи. Аналізатори. Будова, функції, вікові зміни та порушення зорового та слухового аналізаторів. Гігієна зору та слуху.	2 год.
Гігієна навчально-виховного процесу. Режим дня, стомлення, створення умов для ефективної діяльності учнів.	2 год.

Практичний модуль

<i>Тема заняття</i>	<i>Кількість годин</i>
Вивчення будови та функції окремих складових нервової системи.	2 год.
Дослідження рефлексорних реакцій дитини. Методики визначення типу ВНД людини та властивостей нервової системи за психометричними показниками. Методики дослідження пам'яті та уваги.	2 год.
Дослідження особливостей зору та слуху. Визначення гостроти зору. Методи визначення сліпої плями. Оцінка природного та штучного освітлення аудиторії. Гігієнічні вимоги до шкільних підручників.	2 год.

Модуль самостійної роботи

<i>Тема заняття</i>	<i>Кількість годин</i>

Будова НС. Поняття про збудження та гальмування. Нервовий цент та його властивості. Механізми координації нервових процесів. Розвиток спинного та головного мозку в онтогенезі. Локалізація функцій у корі. Розвиток мовлення. пам'яті, уваги, мислення в онтогенезі.	6 год.
Гуморальна регуляція функцій організму. Розвиток залоз внутрішньої секреції в онтогенезі. Захворювання внаслідок гіперфункції та гіпофункції залоз.	6 год.
Поняття про сенсорні системи. Складові сенсорних систем. Зорова сенсорна система. Поняття про акомодацию. рефракцію. Пропорційна, далекозора, короткозора рефракція. Поняття про бінокулярний зір. Вікові особливості відчуття світла та кольорів. Вікові зміни акомодативної здатності. Методика проведення офтальмотренажу. Механізм сприйняття звуку. Вікові особливості слуху. Специфічна та неспецифічна дія шуму на організм людини. Профілактика порушень слуху у дітей та підлітків.	4 год.
Поняття про стомлення та перевтомлення. Режим дня. Динамічний стереотип. Підвищення ефективності навчальної діяльності. Розклад занять. Зміни працездатності учнів протягом доби та протягом тижня. Вимоги до шкільних меблів.	4 год.

Підсумкова тека: усний, письмовий, практичний, тестовий методи контролю.

Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання сприяє розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з фізичної реабілітації з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій фахівця з фізичної реабілітації застосовуються методи навчання: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, метод проблемного викладення в навчанні, а також евристичний метод навчання.

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається тестовому контролю.

Критерії оцінювання знань та вмінь студентів

A - «відмінно» - 90-100 балів. Студент вміє самостійно застосовувати навчальний програмний матеріал у нестандартних ситуаціях, свої знання і вміння для розв'язання завдань високого ступеня складності на підставі нестандартного підходу з обґрунтуванням основних етапів розв'язання.

Студент:

- виявляє глибокі та міцні знання з усього теоретичного курсу;
- може вести дискусію з конкретного питання з використанням міжпредметних зв'язків;
- вільно володіє понятійним апаратом та анатомічною термінологією;
- знає основні проблеми навчальної дисципліни, її мету та завдання;
- самостійно користується джерелами інформації;
- вміє застосовувати здобуті теоретичні знання в усіх видах практичної діяльності з різноманітною наочністю;
- ретельно виконує лабораторні роботи, робить обґрунтовані висновки, виконує творчі завдання.

B - «добре» - 82-89 балів.

Студент:

- має міцні ґрунтовні знання, знає програмний матеріал повністю;
- дає повні змістовні відповіді на запитання;
- використовує набуті знання у нових нестандартних ситуаціях;
- аналізує, систематизує, узагальнює, встановлює причинно-наслідкові зв'язки;
- самостійно відповідає на поставлені запитання;
- вміло користується довідковою літературою;
- має практичні навички в роботі з наочністю;
- за інструкцією виконує лабораторні роботи без помилок, оформляє їх результати, але робить нечітко сформульовані висновки;
- у відповідях не може вийти за межі теми;
- може допустити неточності в формулюванні, незначні термінологічні помилки під час відповіді.
- виклад матеріалу є нечітким, порушена послідовність висвітлення проблеми, чітка структура відповіді, завершеність думок.

C - «добре» - 74-81 бал. Студент вміє самостійно застосовувати навчальний програмний матеріал у нестандартних ситуаціях, свої знання і вміння для розв'язання завдань високого ступеня складності на підставі нестандартного підходу з обґрунтуванням основних етапів розв'язання. Але його відповідь є недостатньо змістовною і аргументованою, характеризується недостатньою логічністю викладу, відсутністю творчого підходу до вирішення нестандартних питань.

D – «задовільно» - 64-73 бали.

Студент:

- знає основні теми курсу;
- має уявлення про будову людського тіла, але його знання мають загальний характер;
- знає основні анатомічні та фізіологічні поняття, класифікації, але дає неповну характеристику загальних ознак анатомічних об'єктів, плутається у термінології;
- слабо використовує набуті знання і вміння у нових ускладнених ситуаціях;
- некомпетентно аналізує явища і процеси;
- замість чіткого термінологічного визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні;
- за допомогою викладача або підручника дає визначення окремих понять та відтворює навчальний матеріал, але погано володіє анатомічною та біологічною термінологією;
- не користується довідковою літературою;
- не вміє формулювати грамотно побудовану розгорнуту (усну або письмову) відповідь, демонструє поверхневе знання предмету;
- відсутня змістовність викладу (повна, конкретна, чітка відповідь на запитання з відповідними висновками та узагальненнями);
- відсутня логічність викладу, тобто послідовне, обґрунтоване висвітлення проблеми, чітка структура відповіді, завершеність думок;
- відсутня аргументованість, тобто доречне вживання анатомічних та фізіологічних термінів і понять, нерозуміння біологічних законів, відсутність переконливості аргументів.

- має прогалини в практичних вміннях;
- лабораторні роботи виконує за інструкцією та з допомогою викладача з неповним їх оформленням, не робить висновків або його висновки не відповідають меті роботи.

Е – «задовільно» – 60-63 бали.

Студент:

- знає деякі теми курсу;
- має уявлення про будову людського тіла, але його знання мають загальний характер;
- не дає характеристику загальних ознак анатомічних об'єктів, плутається у термінології;
- слабо використовує набуті знання і вміння у нових ускладнених ситуаціях;
- некомпетентно аналізує явища і процеси;
- за допомогою викладача або підручника дає визначення окремих понять та відтворює навчальний матеріал, але погано володіє анатомічною та біологічною термінологією;
- має прогалини в практичних вміннях;
- лабораторні роботи виконує за інструкцією та з допомогою викладача з неповним їх оформленням, не робить висновків або його висновки не відповідають меті роботи.

FX – «незадовільно» – 35-59 балів.

Студент:

- має фрагментарні знання з усього курсу;
- не володіє анатомічною термінологією;
- не має сформованого понятійного апарату;
- нездатний аналізувати, узагальнювати, порівнювати, систематизувати матеріал, що вивчається;
- не вміє викласти програмний матеріал;
- за допомогою викладача або підручника наводить елементарні ознаки анатомічних об'єктів та фрагментарно характеризує їх;
- мова невиразна, бідна, обмежена, рівень наукової термінології не дає змогу оформити відповідь;
- практичні навички на рівні розпізнавання;
- лабораторні роботи виконує частково за допомогою викладача без належного оформлення;
- демонструє відсутність зацікавленості у вивченні предмета.

F – «незадовільно» – 1-34 бали.

Студент:

- повністю не знає програмного матеріалу;
- не працював в аудиторії з викладачем або самостійно.

Рекомендована література

Основна література:

1. Агаджанян Н.А., Тель Л.З., Циркин В.И., Чеснокова С.А. Физиология человека: Учебник: для студентов ВУЗов, специализирующихся в области медицины, биологии и валеологии. — 4-е изд. / Под ред. Н.А. Агаджаняна, В.И. Циркина. — М.: Медицинская книга, Н.Новгород: НГМА, 2003. — 528 с.
2. Аносов І.П. Вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: навч. посіб. / І.П. Аносов, В.Х. Хоматов, Н.Г. Сидоряк, Т.І. Станішевська, Л.В. Антоновська. — Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2008. — 433 с.
3. Аносов І.П., Хоматов В.Х. Анатомія людини у схемах / І.П. Аносов, В.Х. Хоматов. - К.: Вища школа, 2002. — 191 с.
4. Аносов І.П., Хоматов В.Х., Станішевська Т.І. Анатомія людини. Навч. пос. / І.П. Аносов, В.Х. Хоматов, Т.І. Станішевська. - К.: „Твім інтер”, 2006. — 304 с.
5. Антропова М.В. Гигиена детей и подростков: Учебник для учащихся санитарно-фельдшерских отделений мед. училищ / М.В. Антропова. — М.: Медицина, 1982. — 336 с.
6. Бугаев К.Е. Возрастная физиология / К.Е. Бугаев [и др.]. — Ростов н / Д: Ворошиловградская правда», 1975. — С. 80–85.
7. Валеологія: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти: в 2 ч. / Бобрицька В.І., Гринькова М.В. та ін.; за ред. Бобрицької В.І. — Полтава: «Скайтек», 2000. — ч. 1 — 146 с.
8. Возрастная анатомия, физиология и школьная гигиена [Текст]: учеб. пособие / Н.Ф. Лысова, Р.И. Айзман, Я.Л. Завьялова, В.М. Ширшова. — Новосибирск: Сиб. университет. изд-во, 2009. — 398 с.
9. Возрастная физиология (физиология развития ребенка): учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / М.М. Безруких, В.Д. Сонькин, Д.А. Фарбер. — М.: Изд. центр «Академия», 2002. — 416 с.
10. Возрастная физиология и школьная гигиена: Пособие для студентов пед. ин-тов / А.Г. Хрипкова, М.В. Андропова, Д.А. Фарбер. — М.: Просвещение, 1990. — 319 с.
11. Галантюк С.І., Феник С.Й., Страшнюк Н.Б., Грубінко В.В. Педагогічна практика з шкільної гігієни: Методичні рекомендації до виконання самостійних завдань з шкільної гігієни / С.І. Галантюк, С.Й. Феник, Н.Б. Страшнюк, В.В. Грубінко. — Тернопіль: ТДПУ, 2000. — 29 с.
12. Гіттик Л. С. Вступ до загальної фізіології людини і тварин: навч. посіб. / Л.С. Гіттик. — Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. — 100 с.
13. Головацький А.С. Анатомія людини: у 3 т. Т. 1 / А.С. Головацький [та ін.]. — Вінниця: Нова кн., 2006. — 368 с.
14. Головацький А.С. Анатомія людини: у 3 т. Т. 2 / А.С. Головацький [та ін.]. — Вінниця: Нова кн., 2007. — 456 с.
15. Головацький А.С. Анатомія людини: у 3 т. Т. 3 / А.С. Головацький [та ін.]. — Вінниця: Нова кн., 2009. — 376 с.
16. Готовність дитини до школи / Упоряд.: Л. Богуславська, С. Гончаренко, Л. Кондратенко / За заг. ред. С. Максименка, О. Главник. — К.: Главник, 2004. — 112 с.
17. Ермолаев Ю.А. Возрастная физиология. / Ю.А. Ермолаев. — М.: СпортАкадемПресс, 2001. — 444 с.
18. Коқун О.М. Психофізіологія: навч. посіб. / О.М. Коқун. — К.: Центр навч. л-ри, 2006. — 184 с.
19. Коцан І.Я. Анатомія людини: підруч. для студ. вищ. навч. закл / І.Я. Коцан [та ін.]. — Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. — 902 с.
20. Коцан І.Я. Вікова фізіологія [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І.Я. Коцан, С.Є. Швайко, О.Р. Дмитроца. — Луцьк : Вежа-Друк, 2013. — 376 с.
21. Леонтьева Н.Н. Анатомия и физиология детского организма (основы учения о клетке и развитии организма, нервная система, опорно-двигат. аппарат): учеб. для студ. пед. ин-тов по спец. № 2111 «Педагогика и психология (дошк.)». — 2-е изд., перераб. / Н.Н. Леонтьева, К.В. Маринова. — М.: Просвещение, 1986. — 287 с. : ил.
22. Любимова З.В., Маринова К.В., Никитина А.А. Возрастная физиология: Учеб для студ. высш. учеб. заведений: В 2 ч. Ч. 1. — М.: Гум. изд. Центр «Владос», 2003. — 304 с.
23. Маруненко І.М. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: курс лекцій для студ. небіологічних спец. вищ. пед. навч. закл. / І.М. Маруненко, Є.О. Неведомська, В.І. Бобрицька. — К.: Професіонал, 2004. — 480 с.

24. Начала физиологии: учеб. для вузов / под ред. акад. А.Д. Ноздрачева. – СПб.: Лань, 2001. – 1088 с.
25. Нормальная физиология человека. Учебник / под редакцией акад. РАМН Б.И.Ткаченко. - М.: Медицина, 2005. - 928 с.
26. Обреимова Н.И. Основы анатомии, физиологии и гигиены детей и подростков / Н.И. Обреимова, А.С. Петрухин. – М.: Изд. Центр «Академия», 2000. – 376 с.
27. Основы физиологии человека: Учебник для высших учебных заведений. В 2-х томах / под редакцией акад. РАМН Б.И.Ткаченко. – СПб. Международный фонд истории науки, 1994. – 980 с.
28. Плахтій П. Фізіологія людини. Нейрогуморальна регуляція функцій: навч. посіб. / П. Плахтій, О. Кучерук. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 336 с.
29. Плахтій П.Д. Фізіологія людини. Обмін речовин і енергозабезпечення м'язової діяльності: навч. посіб. / П.Д. Плахтій. – К.: ВД «Професіонал», 2006 – 464 с.
30. Плиська О.І. Фізіологія: навч. посіб. / О.І. Плиська. – К.: Парламент. ви-во, 2004. – 362 с.
31. Практикум по анатомии и физиологии человека: Учеб. пособие [для сред. пед. учеб. заведений] / В.С. Рохлов, В.И. Сивоглазов. - М. Академия 1999. - 157 с.
32. Принципи здорового харчування. Посібник для поліпшення якості роботи. – К.: Ін-т кардіології АМН України, 2001. – 30 с.
33. Ріст і розвиток людини: навч. посіб. / О.Ф. Гаврилюк, Л.С. Залюбківська. – К.: ВСВ «Медицина», 2010. – 168 с.
34. Сапин М.Р. Анатомия и физиология детей и подростков: Учеб. пособие для студ. пед. вузов / М.Р. Сапин, З.Г. Брыскина. – М.: Академия, 2004. – 456 с.
35. Сапин М.Р. Анатомия и физиология человека (с возрастными особенностями детского организма) / М.Р. Сапин, В.И. Сивоглазов. – М.: Изд. центр «Академия», 2002. – 448 с.
36. Сапин М.Р., Билич Г.Л. Анатомия человека: Учеб. Для студ. биол. Спец. вузов. / М.Р. Сапин, Г.Л. Билич – М.: Высш. Шк., 1989. – 544 с.
37. Старушенко Л.І. Клінічна анатомія і фізіологія людини: навч. посіб. / Л.І. Старушенко. – К.: УСМП, 2001. – 256 с..
38. Тарасюк В.С. Ріст і розвиток людини / В.С. Тарасюк [та ін.]; за ред. проф. В.С. Тарасюка. – К.: Здоров'я, 2002. – 272 с.
39. Теппермен Дж. Физиология обмена веществ и эндокринной системы. Вводный курс: пер. с англ. / Дж. Теппермен, Х. Теппермен – М.: Мир, 1989. – 656 с.
40. Фаллер А., Шюнке М. Анатомия и физиология человека: Лучший зарубежный учебник. /А. Фаллер, М. Шюнке; пер. с англ. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2008. – 537 с.
41. Хрипкова А.Г., Колесов Д.В. Гигиена и здоровье школьника. / А.Г. Хрипкова, Д.В. Колесов – М.: Просвещение, 1988. – 191 с.

Додаткова література:

1. Анохин П.К. Очерки по физиологии функциональных систем / П.К. Анохин. – М.: Медицина, 1975. – 447 с.
2. Батуев А.С. Высшая нервная деятельность. / А.С. Батуев. – М.: Высш. шк., 1991. – 256с.
3. Батуев А.С. Малый практикум по физиологии человека и животных: учеб. пособие / под ред. А.С. Батуева. – СПб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та, 2001. – 348 с.
4. Белецкая В.И., Громова З.П. Методические разработки по курсу «Возрастная физиология и школьная гигиена» / В.И. Белецкая, З.П. Громова - М. МТПИ. 1980. – 37 с.
5. Бернштейн Н.А. Физиология движений и активность / Н.А. Бернштейн. – М.: Наука, 1990. – 495 с.
6. Биология. Человек. 9 класс / Батуев А.С., Кузьмина И.Д. - М.: Дрофа, 2002. – 125 с.
7. Большаков К.П. Биология. Занимательные факты и тесты / К.П. Большаков. - Санкт-Петербург: Паритет, 1999. – 102 с.
8. Гжегоцький М.Р. Система крові: Фізіологічні та клінічні основи: навч. посіб. для студ. вищ. мед. закл. освіти III–IV рівнів акредитації / М.Р. Гжегоцький, О.С. Заячківська. – Львів: Світ, 2001. – 175 с.
9. Дубровский В.И. Валеология. Здоровый образ жизни / В.И. Дубровский. – М.: Флинта, 1999. – 560 с.
10. Залози внутрішньої секреції та обмін речовин : опорний конспект лекцій / уклад С.Є. Швайко, В.П. Пикалюк, О.Р. Дмитроца, Т.Я. Шевчук, Т.Ф. Поручинська, А.І. Поручинський, Т.С. Комшук. – Луцьк: [б. в.], 2009. – 388 с.

11. Козлов А.Г., Плиська О.І., Лазоришинець В.В., Книшів Г.В. Цікава фізіологія в дослідях. / А.Г. Козлов, О.І. Плиська, В.В. Лазоришинець, Г.В. Книшів – К.: Парламентське видавництво, 2003. – 60 с.
12. Колесов Д.В., Маш Р.Д. Биология. Человек. 8 класс / Д.В. Колесов, Р.Д. Маш - М.: Дрофа, 2002. – 74 с.
13. Коробков А.В., Чеснокова С.А. Атлас по нормальной физиологии: Пособие для студ. мед. и биол. спец. вузов / Под ред. Н.А. Агаджаняна – М.: Высш. шк., 1987. – 351 с.
14. Коцан І.Я. Вплив малих доз іонізуючого випромінювання на психофізіологічні функції та стан інтегративних систем організму людей, які постійно проживають на радіоактивно забрудненій території: монографія / І.Я. Коцан, Н.О. Козачук, О.А. Журавльов. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 183 с.
15. Максимова Н.Ю., Мілютіна К.Л., Піскун В.М. Основи дитячої патопсихології: Навч. посібник / Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна, В.М. Піскун. – К.: Перун, 1996. – 464 с.
16. Маш Р.Д. Человек и его здоровье / Р.Д. Маш. - М.: Мнемозина, 1996. – 93 с.
17. Михайлов В.Г. Тайны крови (Заметки гематолога) / В.Г. Михайлов. – М.: Знание, 1982. – 160 с.
18. Основи психології: Підручник / За загал. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К.: Либідь, 1995. – 632 с.
19. Пикалюк В.С. Філо-, онтогенез органів і систем людини / В.С. Пикалюк, А.Ю. Османов. – Сімферопіль: Доля, 2011. – 312 с.
20. Сиротюк А.Л. Нейропсихологическое и психофизиологическое сопровождение обучения / А.Л. Сиротюк. – М.: ТЦ Сфера, 2003. – 288 с.
21. Смирнов В. М. Физиология сенсорных систем и высшая нервная деятельность. – 2-е изд., стер. / В. М. Смирнов, С.М. Будылина. – М.: Академия, 2004. – 304 с.
22. Фарбер Д.А., Семёнова Л.К., Алферова В.В. и др. Структурно-функциональная организация развивающегося мозга / Д.А. Фарбер, Л.К. Семёнова, В.В. Алферова. – Л.: Наука, 1990. – 198 с.
23. Физиология человека: В 3-х томах. Пер. с англ.// Под ред. Р. Шмидта и Г. Тевса. – М.: Мир, 1986. – Т. 1 – 323 с., Т. 2 – 313 с, Т. 3 – 198 с.
24. Фомин Н.А. Физиология человека / Н.А. Фомин. - М.: Просвещение, 1992. – 320 с.
25. Функциональные системы организма. / Под ред. К.В. Судакова. – М.: Медицина, 1987. – 432 с.
26. Чайченко Г.М. Фізіологія вищої нервової діяльності / Г.М. Чайченко. – К.: Либідь, 1993. – 215 с.
27. Чайченко Г.М. Фізіологія людини і тварин / Г.М. Чайченко, В.О. Цибенко, В.Д. Сокур. – К.: Вища шк., 2003. – 463 с.
28. Шевчук Т.Я. Сучасні проблеми спадковості: конспект лекцій: [навч. посіб.] / Т.Я. Шевчук, О.Р. Дмитроца. – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки; ВМА «Терен», 2011. – 124 с. – (Посіб. та підруч. ВНУ ім. Лесі Українки).
29. Филатова С.А. Геронтология / С.А. Филатова, Л.П. Безденежная, Л.С. Андреева. – Ростов н / Д: Феникс, 2004. – 512 с. – (Серия «СПО»).
30. Шульговский В.В. Основы нейрофизиологии: Учебное пособие для студентов вузов / В.В. Шульговский – М.: Аспект Пресс, 2000. – 227с.

INTERNET – ресурси:

1. <http://www.bibliotekar.ru/447/>
2. <http://human-physiology.ru/>
3. http://fondknig.com/2009/06/04/lekcii_po_anatomii_i_fiziologii_s_osnovami_patologii_audiokniga.html
4. <http://www.onu.edu.ua/>
5. <http://www.biology.org.ua>

Зміни та доповнення до робочої програми
_____ н.р.

Протокол № _____ від _ " ____ " _____ р.
Завідувач кафедри _____

Протокол № _____ від _ " ____ " _____ р.
Голова НМР інституту(факультету)